

LA UNIVERSITAT DEL FUTUR

Foto UIB

Bernat Sureda Garcia

El procés de convergència europea que han iniciat les universitats ha creat la sensació que s'acosten gran canvis en els models universitaris. A la pràctica, les transformacions que s'introduiran a les universitats espanyoles no seran més que la continuïtat i l'aprofundiment del gran canvi que es va produint a les institucions universitàries des de l'aprovació de la Llei de reforma universitària (LRU) del 1983. Aquella norma va trencar amb la universitat del franquisme, que no era més que una fossilització de la universitat del segle XIX, adobada amb els estils i modes de la dictadura. Aquella llei va introduir una transformació profunda en els models universitaris que s'han anat paint al llarg d'aquests més de vint anys. L'anomenada convergència europea hauria de servir ara per potenciar i perfeccionar aquests canvis i aprofundir-los en alguns temes que han quedat més endarrerits.

Una de les grans innovacions introduïdes per la LRU i consolidada per la legislació posterior, fou l'autonomia universitària. L'autonomia universitària era una vella aspiració dels moviments demòcrates i progressistes des del segle XIX i es convertia ara en un poderós instrument per aconseguir que les universitats s'adaptessin de forma flexible als canvis del seu entorn social i econòmic. En el futur, les universitats hauran de continuar explorant les possibilitats que els ofereix aquesta autonomia, al mateix temps que hauran d'evitar confondre autonomia amb autarquia. En una societat amb una democràcia consolidada, l'autonomia universitària no és tant una garantia de llibertat de docència i de recerca, com un poderós mecanisme per respondre de forma eficaç i àgil a les demandes de la societat. Les universitats dels països democràtics han d'entendre l'autonomia universitària com un encàrrec de responsabilitat, que ha de servir per millorar les seves ofertes i aportacions a la comunitat, més que com un mecanisme de protecció front a unes possibles influències negatives dels altres poders. Retre comptes ha de ser una exigència inseparable de l'autonomia universitària.

Les universitats, en aquest espai globalitzat que s'albira, hauran d'aprendre a competir no tan sols entre elles, sinó també amb altres àmbits de la creació i difusió de coneixements. La lògica de la competència, que s'ha introduir a les institucions universitàries, no pot ser la de produir més productes a més baix cost, ni la d'obtenir més recursos com sigui. El grau d'èxit en aquesta competència s'ha de mesurar per altres paràmetres. S'ha d'avaluar pel grau d'assoliment d'objectius com: arribar cada vegada a més sectors socials, disminuir el fracàs i l'abandonament dels estudis, fer ofertes formatives atractives i que responguin a la demanda, usar adequadament els recursos per diversificar l'oferta formativa, millorar els resultats i la divulgació de la recerca o incidir positivament en el desenvolupament i la innovació.

“...les universitats podran fer una oferta pròpia i especialitzada de titulacions...”

Les universitats han de ser conscients també que una forma de reforçar la seva autonomia és ser sensibles al que demanen els agents socials. Els consells socials, especialment després de la retallada de les seves competències, que va introduir el Tribunal Constitucional, no han acabat de ser un mecanisme eficaç per permetre aquesta negociació, tenint en compte que haurien de mantenir les universitats amb el seu entorn social. Les universitats han de millorar en el futur la seva sensibilitat per atendre allò que els demana la societat i tenir solidaritat amb els seus problemes.

Fent ús de la seva autonomia i aplicant aquesta sensibilitat cap a les demandes socials, la universitat s'ha d'implicar plenament i ha d'incloure entre els seus objectius el de contribuir de forma eficaç a ampliar la societat del coneixement i garantir els processos de formació al llarg de tota la vida. La formació inicial dels professionals ha de deixar de ser el seu únic objectiu per incidir més en la formació permanent i l'actualització científica i

cultural. També els resultats de la recerca han de contribuir a millorar la qualitat de vida, la cohesió social i la innovació.

La reforma impulsada pel procés de convergència europea incideix en dos espais en els que el canvi havia quedat endarrerit. Per una part, una certa rigidesa en les titulacions i els plans d'estudi i per altra, els sistemes i mètodes d'ensenyament. Pel que fa a la majoria de les titulacions i els plans d'estudi, s'eliminen les directrius comunes per a totes les universitats. Aquesta mesura planteja un repte i alguns perills. Els avantatges de la mesura són que les universitats podran fer una oferta pròpia i especialitzada de titulacions, explorar nous espais de professionalització i d'especialització científica. S'obren doncs camins per explorar nous espais interdisciplinaris, per crear nous àmbits de formació, que fins ara eren difícils d'introduir en currículums excessivament encotillats per tradicions professionals i acadèmiques. L'encert en l'oferta de títol i en els seus continguts serà un dels indicadors de la competitivitat de les universitats i una clau del seu èxit per connectar amb les necessitats de formació, no tan sols del seu entorn, sinó també d'un espai universitari que cada vegada serà més ampli. Aquest escenari suposa una ampliació de l'autonomia universitària i exigirà també aquella sensibilitat per les demandes socials que indicava abans com una de les condicions de l'èxit futur de les universitats.

Aquest futur també té els seus riscos. Són els derivats de les mateixes resistències que han dificultat que les universitats exploressin totes les possibilitats que ja tenien amb el sistema anterior. S'hauran d'introduir mecanismes que minimitzin els efectes negatius de certs corporativismes interns i externs i d'inèrcies que poden posar en perill la capacitat per configurar una oferta atractiva, que connecti amb demandes socials i econòmiques i que es pugui anar renovant. Aquesta oferta i l'organització dels ensenyaments hauria de ser flexible i fer possible tant que els alumnes puguin cursar els seus estudis en distintes universitats com que puguin seguir ritmes diferents per conciliar possibilitats de formació inicial i permanent amb el treball. A l'hora de plantejar aquesta oferta, s'hauria de fugir dels prejudicis de la fragmentació i especialització excessiva i no oblidar que la funció bàsica de la universitat és formar persones amb capacitat de seguir aprenent i de renovar els seus coneixements al llarg de la seva vida. A la universitat, com als nivells del sistema educatiu, s'han de formar especialment

hàbits de treball, conformar estructures mentals i capacitats per trobar i usar informació i aquest objectiu no ha de quedar enfosquit per cúmuls de continguts que més prest que tard tornaran obsolets.

“...canvis que s'hauran d'introduir en els mètodes d'ensenyament, encara excessivament basats en les exposicions del professor.”

Un dels camps en els que la reforma europea incideix força i en el que les nostres universitats estan molt endarrerides és en la reforma del models d'organització i dels mètodes d'ensenyament. En el futur no es podrà seguir amb plans d'estudi i projectes formatius constituïts per un collage d'assignatures desconnectades unes de les altres. Els programes i plans d'estudi hauran de contemplar seqüències d'objectius ordenats que impliquin totes les assignatures i que es puguin anar assolint al llarg de tot el procés de formació. Això implicarà l'existència d'organismes de coordinació entre els professors que intervenen en un mateix estudi dels que ara no disposem almenys a la UIB.

Per últim, cal fer referència als canvis que s'hauran d'introduir en els mètodes d'ensenyament, encara excessivament basats en les exposicions del professor. Els treballs individuals i en grup, la participació a debats i fòrums o la recerca autònoma d'informació haurà de ocupar més espai del que ara tenen, si volem aconseguir que els alumnes aprenguin a aprendre.

No serà un canvi fàcilment assolible. Els hàbits tradicionals estan molt arrelats i existiran resistències, no tan sols per part dels professors sinó també per part dels alumnes, mal acostumats a prendre apunts i repetir als exàmens el que ha dit el professor.

Per acabar, s'ha de dir que tots aquests canvis no els podrà fer la universitat sense l'ajuda del conjunt de la societat. La universitat necessita la complicitat de la societat i no tan sols més recursos. Un sistema econòmic i una comunitat que no valori la formació i la innovació científica i tècnica faran molt difícil les transformacions que la universitat necessita per encarar el seu futur. □